

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Evidensbaserad praktik i socialtjänsten

-en praktik med flera tolkningar.

Robin Larsson

Kandidatuppsats (SOPA63)

VT 2021

Handledare: Yvonne Johansson

Abstract

Author: Robin Larsson

Title: *Evidence-based practice within the social services - a practice with multiple interpretations.* [Translated title]

Supervisor: Yvonne Johansson

Assessor: Maria Söderberg

The aim of this study has been to explore the perceptions of evidence-based practice among social workers along with how they perceive their prerequisites for working according to the evidence-based model. The social workers have been found within the children and family unit of the Swedish social services, and the evidence-based model was compared to that of the Swedish National Board of Health and Welfare. The study has taken a qualitative methodological approach to match with their perceptions of the described subjects. Their views were retrieved by using semi-structured interviews, giving them more freedom to express themselves according to their own perceptions of the topic at hand. Whilst attempting to explore their circumstances, theories of “room for maneuver” and “street-level bureaucracy” have been used as an analytical framework. Furthermore, previous studies have shown that not many social workers have a clear grasp of what evidence-based practice actually is. The interviews were therefore conducted in a manner so that they spun over a wider range within the topic in an attempt to clarify their own, unaffected, perceptions. Among the five interviewees, spread throughout four municipalities, only one had a relative understanding of evidence-based practice, a supposedly key factor in conducting social work in Sweden. These results, along with others from the interviews, indicated that the social workers in question were not given, nor did they hold, all the tools they needed at their disposal in order to carry out the work within their profession. In conclusion, most results rather pointed towards a supervised, controlled and next-to diminished room for maneuver for the interviewees as they were attempting to carry out their profession.

Keywords: ebp, evidence-based practice, prerequisites, preconditions, room for maneuver.

Förord

Ett kort tack utbringas till alla som varit medverkande för att få den här studien och uppsatsen till livet. Tack alla som ställt upp på intervjuer, som tagit tid ur sina redan hektiska scheman för att bidra med sin kunskap och erfarenhet. Ett stort tack slutligen till handledare Yvonne Johansson som ställt upp med feedback, kommentarer och har sett till att jag ständigt haft något att göra för att arbeta mig framåt med uppsatsen.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Förord	2
1. Inledning	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Socialstyrelsens definition av evidensbaserad praktik (EBP)	6
2. Tidigare forskning	8
2.1 Litteratursökning	8
2.2 Evidensbaserad praktik, vad är det egentligen?	8
2.3 EBP i praktiken	11
3. Teori	14
3.1 Handlingsutrymme	14
3.2 Gräsrotsbyråkraten	17
4. Metod	18
4.1 Val av metod	18
4.2 Urval	19
4.3 Bearbetning och analysförfarande	21
4.4 Studiens tillförlitlighet	22
4.5 Etiska överväganden	23
5. Resultat och analys	24
5.1 EBP förstått som forskning, med fokus på metoden	25
5.2 Tid, resurser och organisatoriskt stöd - viktiga förutsättningar	30
6. Slutord	35
7. Referenslista	38
Bilagor	41
Bilaga 1: Intervjuguide	41
Bilaga 2: Informationsbrev	43

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Ett fenomen som de senaste årtiondena kommit att styra socialt arbete är evidensbaserad praktik (hädanefter förkortat EBP). Själva begreppet EBP är något som många verksamma inom socialt arbete har viss kännedom kring och mer eller mindre använder i sina dagliga ärenden. Samtidigt finns det studier som pekar på att den här kännedomen inte är fullständig utan snarare visar på en hög okunskap kring vad EBP både är samt hur det ska användas i arbetet (Drisko & Grady 2015; Okpych & Yu 2014).

Att arbeta evidensbaserat har i daglig mening lätt kunnat förväxlas med den del av förhållningssättet som innebär att grunda sina beslut om insatser i beprövade metoder (Drisko & Grady 2015). Även om detta kan ses som en viktig del för många socialarbetare är det inte en fullständig bild av förhållningssättet. EBP syftar egentligen till att för socialarbetaren vara ett redskap för att nå en så komplett helhetsbild som möjligt av mottagaren, som därefter sammanställs och då mynnar ut i en lämplig åtgärd (jfr. Socialstyrelsen 2019).

På Socialstyrelsens (2019) hemsida definieras den evidensbaserade modellen enligt följande: "Evidensbaserad praktik innebär att den professionelle väger samman sin expertis med bästa tillgängliga kunskap, den enskildes situation, erfarenheter och önskemål vid beslut om insatser". Enligt Socialstyrelsen (2019) ger EBP oss alltså en riktlinje att följa kring vad vi behöver ta i beaktning då vi ska föreslå lämpliga insatser och åtgärder. Men hur ser kunskapen ut kring EBP i praktiken, hur väl efterföljs den evidensbaserade modellen och vilka förutsättningar ges för att uppnå den?

Enligt tidigare studier och undersökningar finns det alltså dels okunskap, men även ibland ett utelämnande av viktiga nyckelsegment av EBP hos de som aktivt arbetar med förhållningssättet (Drisko & Grady 2015). Vidare kommer också frågan om tid upp då kritik mot EBP diskuteras av de verksamma socialarbetarna. För att verkligen förankra sina beslut i väl undersökta och beprövade metoder krävs flera resultat, ibland från flera olika studier, samt att socialarbetaren har förutsättningar till att leta upp i vart fall sammanställningar av dessa resultaten (jfr. Bergmark & Lundström 2006). Att sedan sortera bland, tolka och förstå

dessa forskningsresultat samt att undersöka dess relevans utifrån hur uppdaterade de är, kan kräva tid som socialarbetaren ofta inte har (Drisko & Grady 2015). Många kritiker menar därför på att det, utifrån den effektivitet som eftersöks i ärenden på socialtjänst, blir svårt att faktiskt hinna med EBP jämsides en annars redan hög arbetsbelastning (ibid.). Samtidigt är det också väl känt att socionomer idag (inom flera olika professioner, inte minst inom socialtjänst) ofta behöver vara stresståliga, ha goda strategier för att hantera stress och allmänt klara av ett högt arbetstempo (Socionomkrafts Kunskapskraft 2021). Det här är ett annat område som jag inte kommer fördjupa mig i under denna studie, däremot lyfter det återigen frågan om vilka förutsättningar socialarbetarna faktiskt har i form av, bland annat, *tid*.

Trots förekomsten av en del kritik finns det även en positiv inställning till EBP (Okpych & Yu 2014). Studier pekar på att de flesta socialarbetare inte är helt emot möjligheten i att kunna förankra sina beslut i väl beprövade insatser (Okpych & Yu 2014). Ett vanligt förekommande problem verkar dock vara att de verksamma socialarbetarna sällan deltar i den pågående processen av EBP's implementering (Johansson & Fogelgren 2016). Bergmark och Lundström (2006) berättar att den primärt drivande faktorn vid inhämtandet av EBP till Sverige var just effektivitets- och ekonomiargumenten. Än idag verkar det råda tidsbrist och effektivitetsfokus vid utläring av EBP bland de verksamma socialtjänstarbetarna, samtidigt som deras röster verkar exkluderas ur förändringsprocessen (Johansson & Fogelgren 2016). Finns det då kanske en koppling till varför det just förekommer en högre förståelse för de *evidensbaserade metoderna* än för den tidsmässigt dyra, helhetliga, delen av EBP bland socialtjänsterna? I tidigare forskning framgår bland annat att det, bland socialarbetare, råder; dels en bred missförståelse kring vad EBP är (Drisko & Grady 2015), dels en rädsla för att deras autonomi och erfarenhet tar skada (Okpych & Yu 2014) och slutligen en osäkerhet kring forskningsresultatens relevans för praktikens bredd av ärenden (Denvall & Johansson 2012). Kanske det då blir än viktigare att socialarbetare faktiskt både får och tar ett högre inflytande i hur arbetets förutsättningar utformas och verkställs i relation till EBP?

Mot denna bakgrund verkar det alltså som att det i dagens sociala arbete råder brist på kunskap om hur en väldigt central del av arbetet bör bedrivas. Samtidigt tycks det vara otydligt vilka förutsättningar som ges till att arbetet faktiskt bedrivs enligt de riktlinjer kring EBP som Socialstyrelsen (2019) föreslår, samt hur dessa förutsättningar ser ut i de lokala praktikerna. I min studie kommer jag titta närmre på socialarbeters uppfattningar om EBP

bland socialkontor i Skåne. Jag kommer genom intervjuer med verksamma socialarbetare undersöka hur EBP tillämpas i deras arbete, hur inställningen är till arbetssättet samt hur förutsättningarna ser ut för att faktiskt kunna arbeta evidensbaserat i det dagliga arbetet. Med dessa frågor ämnar jag försöka bidra till en bättre inblick i hur evidensbaserat arbete idag ser ut och hur det fungerar (eller brister) i den praktiska miljön på socialtjänstkontor i Skåne.

1.2 Syfte

Syftet med den här studien är att undersöka socialarbetares uppfattning av EBP för att få en förståelse för hur de ser på sina förutsättningar att arbeta evidensbaserat inom socialtjänstens barn- och familjeeenheter.

1.3 Frågeställningar

Hur uppfattar socialarbetarna innebörden av evidensbaserad praktik?

Hur uppfattar socialarbetarna förutsättningarna för att arbeta evidensbaserat?

1.4 Socialstyrelsens definition av evidensbaserad praktik (EBP)

Idag är EBP en nationell riktlinje som bör eftersträvas i varje ärende för att främja och erbjuda bättre förutsättningar för insatser till brukarna (jfr. Socialstyrelsen 2019). Att arbeta evidensbaserat innebär att följa den evidensbaserade modellen. Den evidensbaserade modellen, i sin tur, innebär att den professionelle hämtar kunskap från flera källor. Den största skillnaden jämfört föregångarna till EBP innebär att socialarbetaren sammanställer tre jämlikt viktiga delkriterier vid beslut om insats:

- Personens situation samt kontextuella omständigheter.
- Personens erfarenhet och önskemål.

- Bästa tillgängliga kunskap.

(Socialstyrelsen 2019).

Dessa tre delkriterier ska inte ställas mot varandra eller annars prioriteras olika, de ska tillsammans utgöra grunden för vilken socialarbetaren sedan kan erbjuda den bäst lämpade insatsen/åtgärden för mottagaren (ibid.). Delkriterierna sammanställs alltså slutligen av den professionelle, som använder sin expertis inom området. Delkriterierna som har med personens erfarenhet, önskemål, kontextuella omständigheter och situation att göra, är nytt och grundar sig i den våg av brukarperspektiv och brukarinflytande som i slutet av 1990-talet fick en central roll i svenskt socialt arbete (Bergmark & Lundström 2006).

Vidare tydliggörs det i Socialstyrelsens riktlinjer att den information som hämtas ur dessa delkriterier kan komma att präglas av lokala riktlinjer och förutsättningar, men även av lokala frågor och ärenden (Socialstyrelsen 2019). Socialstyrelsen (2019) är noga med att poängtera vikten av att få *med* sig klienten i planeringen, då insatsen i fråga är mer trolig att skapa positiva resultat då. Speciellt viktigt blir det “[...] om det inte finns någon kunskap om den aktuella insatsen [...]” att grunda sina beslut i, eller om forskningen i fråga erbjuder vaga och otydliga resultat (ibid.).

2. Tidigare forskning

2.1 Litteratursökning

Då jag sökt efter tidigare forskning på området har LUBsearch och Socialvetenskaplig tidskrift varit två dominerande resurser. Dessa två, i kombination med ett tips från min handledare, utgör majoriteten av det insamlade materialet. Jag har även använt mig av Socialstyrelsens riktlinjer för att klargöra deras tolkning av ämnet EBP. De sökord jag använt har varierat mellan både engelska och svenska, dessa är enligt följande: "profession", "evidence-based" AND "social work", "Critique to EBP", "evidensbaserad praktik" samt "Evidence-based practice".

Sökorden gav flera olika resultat och jag har sedan fått sälla bort sådana artiklar som antingen varit för generella eller för precisa. Det specifika område jag valt att undersöka upplever jag nämligen befinner sig på ett *relativt* nytt plan, vilket därav har lett till att jag fått komplettera med närliggande undersökningar och artiklar för att kunna få en god grund för studien att stå på. Flera utav mina sökresultat landade nämligen ofta i utvärderingar av specifika program eller satsningar, något som då kan innebära att den evidensbaserade praktiken inte fick ett tillräckligt fokus i de studier som utförts (som jag fann).

Vidare har det blivit en övervägande uppdelning av hur sökningarna skett rent språkligt. LUBsearch har, för mig, inte gett några goda träffar då jag sökt på svenska, där har engelskan istället tagit det primära fokuset. Socialvetenskaplig tidskrift, å andra sidan, har fungerat ypperligt för att även generera artiklar med svensk kontext.

2.2 Evidensbaserad praktik, vad är det egentligen?

Vad är egentligen evidensbaserad praktik, och vad innebär det för socialt arbete? För att kunna påbörja studien utifrån dess syfte måste dessa två frågor först besvaras, men för att fullt ut förstå vad EBP *är* kan det först vara intressant att se hur det kom till.

Okpych och Yu (2014) går i sin artikel igenom den historiska processen som har lett oss dit vi är idag med EBP. Detta för att se hur tidigare metoders framfart och förfall har sett ut i syfte att kunna skapa en bild av EBP's egna framtida potentiella motgångar eller nedfall (ibid.). Under 1900-talets andra hälft började forskare tillämpa ett alternativt paradig (dvs. tankesystem/synsätt) där de använde beteendeterapi för att placera empirisk utvärdering i centrum (ibid.). Med andra ord föddes grunden (inom socialt arbete) till att erfarenhetsmässiga bedömningar sparades, dokumenterades och fördes vidare som en utgångspunkt i arbetet. Dessa forskare lade på så sätt en grund som senare skulle utvecklas till EBP's föregångare, empirical clinical practice (empirisk klinisk praxis, ECP)(ibid.). Okpych och Yu (2014) menar att ECP på många sätt liknade dagens EBP, det handlade om att undersöka tidigare resultat, använda insatser som (om möjligt) tidigare testats empiriskt samt följa upp resultaten med mottagaren av insatsen.

ECP's framfart varade från 1970-tal till 1990-tal då det utvärderades till att inte användas i den omfattning som eftersöktes, motgångarna var flera (Okpych & Yu 2014). Ett utav problemen var bristen på tillgänglighet av de tidigare studierna. Ett problem som, till EBP's fördel, näst intill eliminerats vid internets uppgång (ibid.). Två andra problem var tidsbrist och en otillräcklighet i form av myndighetsstöd, två problem som skulle kunna vara gällande även för EBP idag (jfr. ibid.).

Under 1990-talet kom alltså ECP att upphöra, men många utav tankarna det förde med sig hade då satt sin prägel både på socialt arbete och samhällets olika organ (Okpych & Yu 2014; jfr. Bergmark & Lundström 2006). Flera olika alternativa modeller började så småningom slå rot, så småningom kom även EBP att börja diskuteras och formas. Bergmark och Lundström (2006) diskuterar i sin artikel bland annat förverkligandet av EBP i det svenska sociala arbetet, de berättar att det börjar pratas flitigt om som begrepp i slutet av 1990-tal till tidigt 2000-tal. EBP byggdes då dels utifrån de tidigare händelser som utformade en grund för empiriskt motiverade underlag vid insatser, dels från medicinens variant på området (evidensbaserad medicin, EBM)(ibid.). En önskan fanns nu bland både socialarbetare och politiker för empiriskt grundade beslut, även om det kan skymtas olika bakomliggande motiv. Medan det idag motiveras till en högre grad av kvalitet och bättre omvårdnad av mottagarna så menar Okpych och Yu (2014) att EBP till en början mestadels motiverades utifrån ekonomiska eller effektivitetsfrämjande grunder.

För att tydligare koppla kunskapsläget kring EBP till syftet för studien kan det även vara intressant att kika närmre på vad som faktiskt ingår i en korrekt användning av EBP, och vad som *inte* gör det. För just detta syfte kan vi se till Drisko och Grady's (2015) studie där författarna problematiserar den låga kunskap som finns kring vad EBP faktiskt är samt ämnar tydliggöra EBP's egentliga innebörd. Likt de riktlinjer som ges i Socialstyrelsens (2019) text (se även kap. 1.4 Socialstyrelsens definition av evidensbaserad praktik (EBP)), sammanfattar även Drisko och Grady (2015) EBP till att bestå av fyra jämligt viktiga delar; uppdaterad information om klientens behov och situation, den bästa relevanta forskningsbaserade kunskapen, klientens värderingar och önskemål samt den professionelles expertis.

Författarna ställer sig kritiska till den missförståelse av EBP's faktiska innebörd som råder, och dedikerar därför en stor del av studien till att tydligt klarlägga vad EBP *inte* är (Drisko & Grady 2015). Författarna poängterar att EBP *inte* är en begränsad lista på forskningsbaserade insatser, EBP bör däremot ses som en samarbetande process för att välja och utforma insatser och åtgärder (ibid.). Den här feltolkningen är något som reflekteras i budgetriktlinjer för att begränsa kostnaden av det sociala arbetet (jfr. ibid.). Drisko och Grady (2015) jämför detta med begreppen *process* och *produkt*, där EBP (korrekt och komplett EBP) är processen för att bestämma vägen framåt och produkten är den feltolkade varianten av hur EBP, som bland majoriteten av socialarbetare är den som används. Produkten kan alltså liknas med en lista av beprövade behandlingar medan processen är det som vägleder socialarbetaren till den mest lämpliga produkten i form av insats eller åtgärd, vare sig det är behandling eller ej.

Ett område som ännu inte tagit plats i min studie är det område som även berättar om brister i och kritik mot själva arbetssättet EBP står för, något som kommer lyftas ur följande artikel. Axford och Morpeth (2013) undersöker i sin studie hur evidensbaserade program fungerar i praktiken gällande ärenden om barn. De antar här en kritisk utgångspunkt då de analyserar hur socialt arbete både framhävs men även hindras i arbete där EBP tar plats. I artikeln är författarna noggranna med att förtydliga sin egna ståndpunkt, vilken är att EBP i större skala är, och kan vara, något positivt. Samtidigt ser de även brister i de grundläggande fundamenten kring hur evidensbaserade program etableras som trovärdiga. Deras resonemang är; att enbart förlita sig på empiri kring vad som *fungerar* innebär en fundamental feltolkning, istället anser de att antagandet om vad som förefaller evidensbaserat bör undersöka *vem insatsen fungerar för, varför och i vilken kontext* (Axford & Morpeth 2013). I artikeln undersöker författarna även andra aspekter av hur evidensbaserade program blir just

evidensbaserade, de lyfter då flera brister i hur dessa experiment inte alltid tar med hela studiegrupper i sin statistik. Således kan alltså resultaten vara manipulerade och därmed bli missvisande. På liknande spår förklaras bland annat även att experimenten ofta kan vara utförda på homogena grupper samt att själva testen sällan utförs i reella sättningar. Författarna beskriver situationen så pass att studien inte undersöker “[...] ‘riktiga’ barn [...]” då de kontextuella omständigheterna skiljer sig så pass mycket att förutsättningarna inte blir verklighetstroga (ibid.). Med detta syftar författarna bland annat på sitt tidigare argument, frågan kring vad som gör något evidensbaserat är inte om metoden fungerar, utan snarare för vem, varför och i vilken kontext. Sammanfattningsvis understryker Axford och Morpeth (2013) dock att EBP i sin bästa form gör stor nytta för de individer som insatserna gäller, och därför bör användas i *högre* utsträckning. Problemen, enligt författarna, ligger alltså inte i EBP utan snarare i hur det används och hur programmen framställs (ibid.). Artikelnen ger därav min egen studie bättre underlag till att förstå de svenska omständigheter som förklarar EBP i praktiken för oss.

2.3 EBP i praktiken

I Okpych och Yu's artikel (2014) diskuterades bland annat några av de motgångar som ECP (föregångare till EBP) mötte, för att skapa en bild av vilka hinder som även EBP kan tvingas möta och överkomma. Två centrala problem som, till slut, ledde till nedgången av ECP var; dels tidsaspekten, dels en brist på myndighetsstöd och bristande förutsättningar i arbetet (ibid.). Bägge är nära besläktade, och en gemensam nämnare är att de båda kan kopplas samman till ekonomiska förhållanden, budget och, helt enkelt, kostnader. En nytta med EBP är att det erbjuder en legitimitet för verksamheten och de beslut som fattas, men som påvisas i de studier som finns på området är det sällan hela EBP har implementerats i arbetsstället för socialarbetarna, något som även influerar deras förutsättningar (jfr. Denvall & Johansson 2012). Än idag verkar det som att just ämnet ‘implementering av EBP’ är relativt tunt utforskat och skrivet på, samtidigt som socialarbetares förutsättningar är alltjämt omdiskuterat. Jag har därför valt att inkorporera just implementeringen i min studie, men då genom att jag undersöker socialarbetarnas uppfattningar av sina förutsättningar för att kunna arbeta evidensbaserat.

Denvall och Johansson (2012) har skrivit en artikel om implementeringen av EBP inom svenska socialtjänster. Artikelns underlag är främst baserat på text- och dokumentanalyser, med syftet att söka klarlägga frågor vid implementeringen såsom “[...] vad vill man åstadkomma, varför och i synnerhet hur?” (ibid.). För att undersöka områdets implementering använder sig författarna av program-/interventionsteori. Artikeln ämnar i första hand alltså studera och undersöka vad som var målet med implementeringen, snarare än vad som blev det faktiska resultatet; “En lyckad implementering av ett program behöver naturligtvis inte vara liktydigt med att det är verksamt” (ibid.). Samtidigt som artikeln lyfter flera satsningar som gjorts för att söka implementera EBP i praktiken konstaterar författarna också att det hittills (då artikeln skrevs) skett väldigt få genomslående förändringar, något som motiverar behovet av ytterligare forskning och därmed ger ett intressant utgångsläge för min studie.

Lundström och Shanks (2013) har skrivit en artikel om hur EBP översätts av chefer, utifrån Socialstyrelsens riktlinjer, till lokal praktik inom socialtjänstens barnavård. I artikeln undersöker författarna hur cheferna ser på ‘evidensprogrammet’, chefernas egna roll i implementeringen och vilka svårigheter de möter vid denna. Syftet med översättningen (implementeringen) är att den skulle ske till nytta för brukaren, där cheferna ofta målade upp sin egen roll för implementeringen som hög. Förutom sin egen roll var det även Socialstyrelsens roll som var central för de förutsättningar cheferna ansåg sig få till översättningen. Lundström och Shanks (2013) artikel speglar alltså en “top-down”-modell av implementeringen för EBP, då den primärt behandlar just chefernas syn samt förutsättningar som kommer från Socialstyrelsen. Artikeln erbjuder således en inblick i just hur cheferna uppfattar och applicerar det till deras fält, för att sedan leta sig “nedåt” inom organisationen för att slutligen nå socialarbetaren. Samtidigt diskuterar författarna även kort fördelen med detta kontra “bottom-up” då denna modell är svår för socialarbetaren att förhålla sig till. Med det menar de att det finns ett för tunt underlag av evidensmaterial att förlita sig på och inhämta till de enskilda ärendena, där “top-down” istället ger förutsättningar om att alla har bättre förutsättningar att göra lika, samt att alla utgår ifrån “[...] de bästa interventionerna [...]” (ibid.). Med det här menas alltså att “top-down”-modellen erbjuder tydligare riktlinjer och därför enklare förutsättningar för socialarbetaren, samt att det erbjuder en legitimitet då alla gör lika. “Bottom-up” hade istället låtit socialarbetarna själva hitta och söka stöd i forskningen, vilket av studien kan vara svårt då underlaget är tunt. Författarna ger en inblick i en viktig del av hur implementeringen ser ut inom de olika socialtjänsterna men utifrån andra studier jag hittat framstår det fortsatt som att det, även idag, råder brister inom just hur EBP

faktiskt används i praktiken, speciellt då man ser till socialarbetarnas kännedom kring ämnet (jfr. Drisko & Grady 2015; Denvall & Johansson 2012; Okpych & Yu 2014). Vidare framgår även av studien att cheferna ofta såg sig själva som primärt drivande vid implementeringen av EBP i socialtjänsterna och att endast en minoritet såg på socialarbetarnas delaktighet vid denna, trots att det är de som slutligen ska bruka förhållningssättet (jfr. Lundström & Shanks 2013).

Johansson och Fogelgrens (2016) studie undersöker just hur socialarbetarnas roll ser ut vid implementeringen av EBP. En studie som, genom intervjuer med nämnda, lyfter socialarbetares syn på hur implementeringsprocessen ser ut efter en satsning har ägt rum från staten, närmare bestämt satsningen; *Evidensbaserad praktik i socialtjänsten - till nytta för brukaren* (jfr. SOU 2008:18). Satsningen i fråga hade som syfte “[...] att evidensbasera det sociala arbetet” (ibid.). I artikeln konstaterar författarna bland annat att det råder brist i uppföljningsarbetet kring satsningen, den enda uppföljning som gjorts är gentemot socialchefer. Satsningen framställdes som positiv och med goda resultat, något som problematiseras i Johansson och Fogelgrens (2016) artikel, då deras resultat visar att implementeringen inte nått hela vägen. Jag lånar återigen Denvall och Johanssons (2012) citat för att förtydliga; “En lyckad implementering av ett program behöver naturligtvis inte vara liktydigt med att det är verksamt”.

Förutom socialarbetarnas röst vid uppföljning om satsningen förklarar författarna även att socialarbetare generellt vid implementeringen av EBP har varit en saknad röst, med låg insyn och mindre inflytande (Johansson & Fogelgren 2016). Deras resultat visar även på att satsningen inte gett bättre förutsättningar för att implementera EBP i arbetet. Samtidigt nämner de även att brukarna, de individer socialtjänsten finns till för, fått sämre förutsättningar långsiktigt efter satsningen i fråga. Studiens resultat visar vidare att det i dagsläget (2016) inte finns några stödstrukturer att förhålla sig till vid arbetet av en evidensbaserad praktik, det saknas även en systematisk kunskapsutveckling bland de professionella bland de deltagare i intervjuerna som medverkat (ibid.). Studien ger en inblick i hur effekterna av en “top-down”-modell kan se ut då den inte når hela vägen eller annorledes inte fullföljs och faktiskt implementeras samt lärs ut. Studien ger därför en god utgångspunkt för den jag själv kommer utföra, det vill säga att undersöka socialarbetarnas uppfattningar om EBP och hur de ser på sina förutsättningar att arbeta evidensbaserat i praktiken.

3. Teori

I detta kapitel presenteras de teorier som tillsammans utgör den teoretiska referensramen för min studie. Jag har valt att använda mig av begreppen *handlingsutrymme* och Lipskys teori om *gräsrotsbyråkraten* som grundpelare och utgångspunkt för att tolka och förstå det empiriska underlaget. Kapitlet kommer inledas med en bättre bild av vad begreppet *handlingsutrymme* innefattar inom socialt arbete, för att bättre förstå de omständigheter socialarbetare verkar inom. Vidare kommer begreppet *gräsrotsbyråkraten* få ta plats där dessa omständigheter fördjupas utifrån hur socialarbetare och organisation både samverkar och motarbetar varandra för individens bästa.

3.1 Handlingsutrymme

Rollen som socialarbetare är präglad av ett flertal olika positioneringar. Dels sitter man som representant för en organisation, där man måste agera efter organisationens intressen och hushålla med dess resurser (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Dels har man rollen som medmänniska, där man har som uppgift och vilja att hjälpa och stödja människor i utsatta situationer. En tredje tolkning kan innebära att man förfogar över resurser och agerar en väg in för personen i behov av nämnd resurs (jfr. *ibid.*). Oavsett vilken positionering man tolkar rollen efter finns det lagar, regler och riktlinjer som styr och påverkar socialarbetarens handlingsförmåga. Lagar är något som är nationellt etablerat och därför något vi alla måste följa i Sverige, medans regler och riktlinjer är mer kontextuella och lokalt uppsatta. Samtidigt som lagar är nationellt etablerade ger de dock tolkningsutrymme för individen i många frågor, på samma sätt som regler och riktlinjer är kontextuella efter omständigheterna. Här kommer socialarbetarens förmåga till flexibilitet på prov, och det är här, i detta *utrymme*, vi kan urskilja *handlingsutrymmet* (*ibid.*).

Handlingsutrymmet beskrivs, enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008), som en möjlighet att välja hur man ska agera utifrån de ramar som arbetsplatsen sätter upp. Samtidigt

förklarar de att det inte enbart handlar om den möjlighet till handlande som finns i organisationen, utan även en medvetenhet och reflektion kring de beslut och val man gör. En kunskap och kompetens kring huruvida vägen man följer är rimlig eller ej, utifrån det arbetsuppdrag man har (ibid.). Det handlar alltså inte om vilka regler, lagar och rutiner som är närvarande vid en situation, utan snarare om möjligheten att agera mellan dessa. För att förtydliga kan man säga att det är en sak att känna till vad en lag säger, men det finns även ytterligare en dimension att känna till, nämligen vad en lag inte säger. På samma sätt görs detta giltigt vid handlingsutrymmet, vare sig det gäller nationella lagar eller lokala riktlinjer (jfr. ibid.).

Ramarna är alltså inte fasta eller orörliga, de ser heller inte likadana ut i alla scenarion. Ramarna som sätts upp av organisationen är dynamiska och ser både olika ut mellan olika organisationer (kommuner, i detta fallet) samt inom organisationen, bland de anställda (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Handlingsutrymmet skapas nämligen i samspel mellan organisation och profession, både vad gäller på generell nivå, men även vid individuell nivå. Således kan en stark profession påverka hur dessa ramar ser ut, medans en svagare profession lätt kan bli organisationens verktyg (ibid.). Författarna talar om fyra olika sätt att arbeta då man stöter på hinder i arbetet från dessa regler och ramar: Den första handlar om att finna sig i de ramar som sätts upp - regler är regler. Nästa handlar om att arbeta för en förändring inifrån organisationen, lyfta problem till kollegor och chefer för att uppnå förändring. En tredje väg kan vara att arbeta utifrån och lyfta problem som samhällsfrågor, skapa opinion och få politiska beslut till stånd, att förändra samhällets förväntningar. Den fjärde och sista handlar snarare om att arbeta runt befintliga regler, att se möjligheter i de ramar som sätts upp, istället för enbart begränsningar och hinder. Att kringgå problemet och hitta en lösning, med individ och flexibilitet i fokus (ibid.).

Socialt arbete är fyllt med variation, regler och undantag, något som därför kan tänkas lyfta vikten av att kunna navigera inom sitt handlingsutrymme. En aspekt på hur detta kan se ut är att jämföra med de typer av arbetssätt som kartlagts. Författarna beskriver dessa idéer som idealtyper inom socialt arbete, de ser ut enligt följande: Självhjälpsidealet, behandlingsidealet, filantropiidealet och byråkratiidealet (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). De olika idealen följer med både för- och nackdelar, styrkor och begränsningar. Självhjälpsidealet handlar exempelvis till stor del om att brukare och klienter delar sina upplevelser och svårigheter samt att arbeta tillsammans framåt, en begränsning kan då vara

att det är svårt för en utomstående (exempelvis en socialarbetare) att ta del av processen. Behandlingsidealet sätter stort fokus till att hjälpa genom metoder och insatser och framhäver socialarbetaren som expert. Det finns inga problem som metoden inte kan lösa. Begränsningen här kan därav bli att fokus på metoden blir alltför stort och handlingsutrymmet kan som följd inskränkas. Även expertrollen kan innebära begränsningar, metoden kan halka över till en entydig sanning och periferin kan således skadas. Filantropiidealet ämnar göra gott, men fokus sätts samtidigt på socialarbetaren som givare och denne hamnar därav i fokus. Hjälpen ges men utifrån givarens möjligheter och omständigheter, intentionerna kan alltså vara goda och riktiga men kan samtidigt falla om hinder uppstår. Byråkratiidealet präglas av lagar, regler och riktlinjer samtidigt som det byggs upp ifrån medborgares rättigheter. Rättssäkerhet blir viktigt samtidigt som idealet även kräver både flexibilitet och att göra lika för alla (inom samma problematik). En begränsning kan således vara så enkel att olika personer enligt idealet ska behandlas lika, både på gott och på ont (jfr. Svensson, Johnsson & Laanemets 2008).

I sin bok diskuterar författarna handlingsutrymmet och hur det påverkas av olika faktorer, i olika situationer och hur det på sikt påverkar både den professionelle och organisation, samt individen de två tidigare nämnda finns till för (jfr. Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). En av de mer centrala delarna som även diskuteras är framförallt hur den professionelle kan hamna i kläm mellan just organisation och individ, samt att handlingsutrymmet är ett utav de verktyg som den professionelle kan navigera sig framåt med (ibid.). Ett exempel tas upp vilket beskriver just denna krock mellan individ och organisation: En man med missbruksproblematik söker sig till organisationen (socialtjänsten, i det här fallet) för att få hjälp med att sluta dricka, han har provat flera gånger att sluta själv men klarar det inte. Utifrån organisationens syn kan det vara viktigt att hjälpmedel, resurser och insatser går till de personer som visar att de har både vilja och förmåga till att hålla sig nyktra själva, samt att resurser inte spillas på de som inte har dessa förutsättningar. En regel kan således etableras för att begränsa utgifter där utkomsten är osäker. Sett ur mannens perspektiv blir samma regel väldigt märklig, han söker ju hjälp för att han *inte* kan klara det på egen hand (ibid.).

Här uppstår alltså en *krock* för den professionelle, då hen både måste kunna möta individen samtidigt som organisationen hen representerar måste begränsa resurser och utgifter. Handlingsutrymmet som verktyg är av vikt då det erbjuder den professionelle möjligheter till att lösa uppgiften framför sig (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). I exemplet kan alltså

handlingsutrymmet vara det verktyg som stärker professionen och således ger den möjlighet att kringgå begränsningar. Ett svagare upplevt handlingsutrymme kan alltså istället resultera i en svagare profession, där mannen ur exemplet kanske alltså får förklaringen att: Det är de regler vi har, tyvärr. Roine Johansson (2007) berättar vidare om just denna krock vi kan se mellan organisation, professionell och individ, något han benämner *konflikten*. Mer om det i nästa kapitel.

3.2 Gräsrotsbyråkraten

I Roine Johanssons bok "Vid byråkratins gränser" (2007) tas, bland annat, Michael Lipskys begrepp om *gräsrotsbyråkrati* (ursprungligen "street-level bureaucracy") upp som en tolkning på hur man *kan* förstå de aktiva professionella inom socialt arbete, men även hur man *kan* förstå organisationer. Gräsrotsbyråkraten definieras efter två centrala utgångspunkter; dels är de offentligt anställda och har en direktkontakt med medborgarna genom sitt arbete, dels har de en betydande mängd handlingsfrihet i sina arbetsuppgifter. Johansson (2007) har vid sitt försvenskande av "gräsrotsbyråkraten" även lagt till egna segment, ett utav dem gäller en skillnad i vad han intresserar sig för kring teorin. Då Lipsky placerar hög vikt vid handlingsfriheten intresserar sig Johansson snarare för begränsningar av handlingsutrymmet, samt hur dessa begränsningar kan variera (ibid.).

I boken diskuteras gränser, möjligheter och begränsningar av byråkratin samt hur den styr och/eller vägleder professionen (Johansson 2007). För den här studien har jag valt att främst fokusera på de intressen och, därigenom, de begränsningar som följer av dessa intressen, bland de olika parter som har en roll att spela i socialt arbete. Ett exempel på detta kan diskuteras under begreppet *konflikten* (Johansson 2007).

Konflikten syftar till de olika viljor som kan förekomma vid utförandet av socialt arbete, dels i form av organisation, dels i form av gräsrotsbyråkraten, det vill säga den anställda (Johansson 2007). Konflikten tar ett avstamp i de tidigare nämnda idealtyperna inom socialt arbete, närmare bestämt byråkratiidealet, vilket här förklaras som ett opersonligt och distanserat förhållningssätt (se även kap 3.1; jfr. Johansson 2007). Byråkratiidealets vision om att bemöta alla lika är vad som ger upphov till konflikten, där konflikten i sin tur tar form

då “[...] gräsrotsbyråkrater och överordnade [...] har ett förhållande byggt på *inneboende motsättningar* [...]” (Johansson 2007, s. 44). Viljorna är alltså dels gräsrotsbyråkratens i att vilja hjälpa individen på bästa sätt, samt de överordnades (organisationens) vilja att möta alla lika. Gräsrotsbyråkraten använder här sitt handlingsutrymme för att göra individuella bedömningar och tillämpningar utifrån mer generella riktlinjer, riktlinjer som ironiskt nog bestämts uppifrån och därmed ger gräsrotsbyråkraten dess handlingsutrymme. Bägge parter har alltså parallellt med konflikten även en slags *symbios*, arbete med människor kräver ett visst utrymme att kunna vara flexibel (jfr. Johansson 2007; jfr. Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Det är i denna symbios som arbetet existerar och fortgår, det är sedan vid rubbningar av detta symbiotiska tillstånd som nya problem kan uppstå.

4. Metod

I kapitlet presenteras studiens metod genom att redogöra för val av metod, urval, bearbetning och analysförfarande, studiens tillförlitlighet samt etiska överväganden.

4.1 Val av metod

Syftet för studien har varit att ta fram socialarbetares uppfattningar kring ett fenomen (EBP) för att sedan kunna generera en bild av hur arbetssättets förutsättningar ser ut i deras arbete. Jag är alltså intresserad av deras uppfattningar och syn på, dels direkta syn på, dels förutsättningarna för, EBP. Jag har därav valt att undersöka området genom att anta en kvalitativ ansats.

Lind (2019) menar att just den kvalitativa ansatsen på ett område gör sig användbar utifrån att vikten läggs på undersökande och beskrivningar av ett fenomen, ofta på en mer komplex nivå jämfört med vad en kvantitativ studie ämnar. Detta resulterar således i att materialet öppnas för tolkning utifrån de olika teoretiska perspektiv man därefter kan anta på det empiriska materialet (ibid.).

För just insamlingen av det empiriska materialet till denna studie har jag valt att använda mig av intervjuer. Just intervjuer har jag valt då metoden erbjuder möjligheten att fånga socialarbetarnas subjektiva uppfattning av hur EBP ser ut i praktiken (jfr. Svensson & Ahrne 2011). Den specifika form av just intervjuer som har använts blir därefter åter beroende av syftet med studien, det vill säga vad jag ämnar undersöka och varför (se ovan). I studien söker jag djupgående, subjektiva uppfattningar inom ramen av ett specifikt område, därav blir det (för mig) mest rimligt att använda *semistrukturerade* intervjuer som insamlingsmetod (jfr. Bryman 2011). En fördel med semistrukturerade intervjuer är att denna metod ger möjlighet att både förhålla mig till ett specifikt ämne samtidigt som jag har en flexibilitet i intervjuerna. Jag kan alltså ta styrkorna från två andra metoder, strukturerade och ostrukturerade intervjuer, till min fördel (jfr. *ibid.*). Med specifikt ämne menar jag att jag har möjlighet att hålla kvar samtalen i just det jag undersöker, där alla får samma eller liknande frågor. Med flexibilitet syftar jag här på att jag kan vara följsam mot intervjurespondenten och ställa frågorna efter hur de passar in i samtalen, där jag även får möjlighet att ställa följdfrågor för att utforska vissa områden vidare, på ett djupare plan (jfr. *ibid.*).

4.2 Urval

Svensson och Ahrne (2011) diskuterar i sin text två olika typer av urval för en studie. Den ena handlar om urvalet av de individer som väntas delta i studien, den andra typen av urval syftar till i vilken *miljö* det är man ska leta bland efter dessa individer. För den sistnämnda typen diskuterar de vidare två strategier, varav en görs lämplig för min studie. En strategi är att välja miljöer som är olika varandra, för att kunna skapa diskussionsfrågor och jämförelser mellan olika professioner eller liknande förutsättningar (jfr. *ibid.*). Den andra strategin handlar om att välja likartade miljöer för att bredda tillförlitligheten av att studien inte bara visar ett lokalt fenomen utifrån den studerade miljön. Jag har valt att tillämpa den förstnämnda strategin utifrån att jag sökt intervjurespondenter inom flera olika kommuner, stora som små, just för att få en inblick i vilka potentiella variationer som finns mellan olika kommuners specifika förutsättningar. Till frågan om vilket urval jag gjort utifrån miljö har jag alltså valt att söka intervjurespondenter från fyra socialkontor lokaliserade i Skåne, bland både större och mindre kommuner.

För att närmre bestämma vilken grupp av individer jag valt att intervjua har jag använt mig av en kombination av urvalstyper. Den primära insamlingsmetod jag haft var att använda ett målinriktat urval, där jag utgår ifrån min forskningsfråga för att bestämma intervjusubjekten (jfr. Bryman 2011). Kriterierna jag utgår från, i relation till min forskningsfråga, är att socialarbetarna jag väljer arbetar med EBP i det vardagliga arbetet samt att de arbetar direkt med brukarna. Jag har alltså valt att i studien utgå ifrån de socialarbetare som arbetar "på golvet" i kontrast till de som arbetar i någon form av ledningsposition. Jag har även utformat avgränsningen till socialarbetare inom fältet barn och familj. Delvis var jag under föreställningen att detta stora område lättare skulle generera respondenter, men även då jag har en föreställning om att frågor som rör barn lättare bjuder in till diskussion samt motiverar förändring. Den största anledningen till att urvalet inriktade sig just på verksamma inom barn och familj var dock att området är något som intresserar mig samt att min föreställning var att kunskapen kring EBP skulle vara bristfällig oavsett område, därav skulle resultatet inte (utifrån min egna förutfattade mening) påverkas åt märkbart åt någotdera håll.

För att komma i kontakt med dessa deltagare till studien har jag primärt kontaktat socialchefer och personer med motsvarande tjänster för att använda dessa som *nyckelinformanter* till de intervjurespondenter jag söker. Nyckelinformantens roll har alltså varit att agera mellanhand mellan mig och de anställda jag tänkt intervjua vid insamlingen av empiriskt underlag (jfr. Bryman 2011).

Som jag nämnde tidigare har jag valt en kombination av urvalstyper, detta för att min primära insamlingsmetod (den som gått via socialchefer, etc.) inte gett tillräckliga resultat vad gäller varken intervjurespondenter (jag fick kontakt med en) eller *teoretisk mättnad*. Teoretisk mättnad är svår att förutse enligt Bryman (2011), men nås först då jag intervjuat så många personer inom mitt studieområde att nya intervjuer inte längre sannolikt ger nya resultat (se även Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). Mitt primära mål har varit att intervjua fem-åtta personer till studien, men då jag ännu inte hade uppnått varken teoretisk mättnad eller det antal intervjurespondenter som var tänkt har jag fått utöka min insamlingsmetod till att även använda mig av ett *bekvämlighetsurval*. Ett bekvämlighetsurval innebär att forskaren använder sig av personer som på annat sätt råkar finnas tillgängliga för denne (Bryman 2011). Risken med ett sådant urval är att det *kan* generera icke-representativa data eller annan data formade utifrån specifika miljöer (jfr. *ibid.*). Eftersom min ansats till ämnet är kvalitativ är frågan kring representativitet inget jag *måste* förhålla mig till, vad gäller frågan om

miljöspridning har jag haft turen att få intervjurespondenterna från flera olika kommuner och socialkontor. I mitt fall har jag tagit hjälp av klasskamraters och egna bekanta personers kontaktnät för att få en ny ingångspunkt till intervjurespondenterna. Slutligen landade den nya strategin i att jag fick kontakt med fyra personer till, vilket gav mig totalt fem intervjurespondenter.

4.3 Bearbetning och analysförfarande

Då jag bearbetade det insamlade empiriska materialet valde jag att utgå ifrån en strategi som kallas "*Tematisk analys*" (Bryman 2011). Tematisk analys avser här erbjuda just en strategi för att utforma ramar och förhållningspunkter kring hur jag bestämmer, nyttjar och identifierar användbar information utifrån studiens forskningsfråga. Bryman (2011) talar här om "*Framework*", något som likställs just med ett ramverk. Det handlar om att systematiskt tematisera det empiriska materialet i olika teman, som vidare bestäms utifrån syftet med studien i fråga. Sammanfattat kategoriserar jag alltså intervjuerna efter vad som är intressant och varför, vilket bestäms utifrån studiens syfte.

Mitt tillvägagångssätt vid bearbetning av data har inneburit att jag kontinuerligt, vid genomförandet av transkriberingen, avgränsat, fokuserat och förklarat relevansen för de utvalda delarna av materialet. Processen kan likställas med Rennstam och Wästerfors (2011) begrepp om att *reducera*, *sortera* och *argumentera*, vilket har varit en stor del i bearbetningen av det empiriska materialet för min studie. Genom att läsa om materialet flera gånger och plocka ut återkommande likheter eller variationer har olika mönster vuxit fram varpå olika teman kunnat urskiljas. De slutliga teman som vuxit fram har således blivit "EBP förstått som forskning, med fokus på metoden" samt "Tid, resurser och organisatoriskt stöd - viktiga förutsättningar". Det första temat kan ses som en utav mina förutsättningar för att kunna skapa en bild av hur ämnet ser ut, en liknelse kan vara att det, just ur ett bild-perspektiv, ger oss en skiss av en målning. Av vad som kommer finnas med. Det andra temat är sedan det tema där analysen för deras förutsättningar att arbeta evidensbaserat tar fart, i metaforen hade det varit här målningen börjar ta färg och form.

4.4 Studiens tillförlitlighet

Istället för att använda de traditionella begreppen reliabilitet och validitet har jag valt att istället använda mig av de mer (för min studie) anpassade begreppen *tillförlitlighet* och *äkthet*. Begreppen väljer jag ut att använda istället då de, i kontrast till en direkt överföring av reliabilitet och validitet, erbjuder en mer anpassad kvalitetssäkring för den här typen av studie, samtidigt som det ger möjligheten till ett flertal *olika* tolkningar av det insamlade materialet (Bryman 2011).

Något som gör sig extra viktigt då man begrundar studiens tillförlitlighet är att än en gång reflektera kring den valda strategin utifrån forskningsfråga samt syfte (Öberg 2011). I mitt fall är syftet att fånga in den subjektiva uppfattning som socialarbetarna har av EBP för att sedan se hur socialarbetarna ser på sina förutsättningar för att arbeta evidensbaserat. I studien ämnar jag återge den subjektiva uppfattningen av hur ett fenomen (EBP) hos intervjurespondenterna förstås, därav är jag av uppfattningen av att studiens äkthet även säkerställs till en tillräcklig nivå (jfr. Lind 2019). Vad som dock är viktigt att tänka på för just äktheten är att det alltså är just en subjektiv tolkning som görs utifrån intervjurespondenternas uppfattningar kring fenomenet, de resultat som framställs är alltså inte nödvändigtvis beskrivelser över den faktiska situationen.

För att försöka uppnå tillförlitligheten kring metoden har jag valt att utgå ifrån två av de delkriterier som diskuteras i Bryman (2011); trovärdighet i form av överförbarhet inom och mellan de verksamma för området som berör EBP samt så långt som det är möjligt styrka att resultaten förmedlas i god tro och i komplett form. Även respondentvalidering var något jag hade för avsikt att genomföra, något som dock inte kunde genomföras under studien. Det har däremot varit en del under själva intervjun i att försöka bekräfta samtliga utlåtanden som intervjurespondenterna gjort; "är det rätt tolkat?" och "har jag förstått dig rätt?". Det kan dock inte helt uteslutas att mina egna värderingar lyser igenom för att påverka de tolkningar och slutsatser som görs (jfr. *ibid.*). För att försöka motverka att detta påverkar analysen har jag varit extra noggrann vid hanteringen av analysförfarandet, där jag läst igenom intervjuerna flera gånger för att bättre förstå intervjurespondentens perspektiv.

Samtliga samtal har spelats in (med deras tillåtelse) och därefter transkriberats, syftet med detta är att bättre säkerställa att det är deras utsagor jag sedan lyfter fram för att analysera.

Genom dessa metoder kommer en högre nivå av tillförlitlighet att uppnås. Vad gäller överförbarhet är studien begränsad till ett visst verksamhetsområde och bör därför betraktas därefter. Med det sagt finns ingen generaliserbarhet utifrån min studie, istället bör studien tolkas efter den teoretiska mättnad studien söker inom området (jfr. Bryman 2011; jfr. Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). Däremot avser jag med resultaten kunna erbjuda en ny utgångspunkt med studien, som bjuder in till vidare forskning på området.

4.5 Etiska överväganden

Studiens syfte är att belysa delar av den verklighet EBP existerar inom, dels genom de professionella socialarbetarnas bild av fenomenet men även utifrån de förutsättningar de anser sig ha för att arbeta evidensbaserat. EBP inom socialt arbete används i arbetet med *ofta* socialt utsatta grupper i samhället, vilka kan få stora förändringar i sina liv enbart utifrån hur väl EBP (komplett form) används och efterföljs i praktiken (jfr. Johansson & Fogelgren 2016). Med detta sagt ämnar studien alltså undersöka och ge en bild av vilka förutsättningar eller, eventuellt, hinder som socialarbetarna kan tänkas möta vid tillämpningen av EBP. Det är alltså begränsningar uppifrån som eventuellt skulle kunna tänkas vara "skadliga".

Individskyddskravet innebär, som namnet antyder, ett skydd av individer då man bedriver forskning och kan konkretiseras i fyra delar; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman 2011; Vetenskapsrådet u.å.).

Informationskravet handlar om att informera intervjurespondenten om undersökningens syfte, de olika moment studien kommer beröra samt att deras deltagande är frivilligt (ibid.).

Samtliga deltagare i min studie har genom informationsbrev (se Bilaga 2) blivit informerade både innan och under intervju om att deltagande är frivilligt och kan avbrytas när som helst under studiens gång. Detta gäller alltså även om de skulle ångra sig sent in i studiens förlopp.

Samtyckeskravet syftar till att informera intervjurespondenterna om att de själva kan bestämma över sin grad av medverkan. Vidare innefattar detta område även hanteringen av minderåriga, något som inte berörs inom ramen av min studie. För att konfidentialitetskravet ska uppnås till bästa grad anonymiseras samtliga deltagare i studien, alla insamlade kontaktuppgifter och material kommer därtill att lagras på extern enhet i säkert förvar.

Slutligen innebär nyttjandekravet att det empiriska materialet och allt annat som samlats in i samband med intervjuprocessen används till studiens ändamål enbart. Jag har därför inte rätt, och kommer heller inte, att sprida eller på annat sätt använda informationen för något annat ändamål (ibid.).

5. Resultat och analys

I detta kapitel kommer jag presentera resultaten från intervjuerna samt diskutera och analysera dem vidare med hjälp av de valda teoretiska ansatserna. Jag har valt att dela upp kapitlet i två *teman*, relaterade till syftet med studien. Intervjurespondenterna (socialarbetarna inom områdena barn- och familjeärenden) kommer att benämnas enligt följande; Socialarbetare 1, Socialarbetare 2, etc.

De teman som kommer behandlas i detta kapitel är enligt följande:

- EBP förstått som forskning, med fokus på metoden
- Tid, resurser och organisatoriskt stöd - viktiga förutsättningar

Det första huvudtemat handlar om att lyfta de professionellas syn på hur EBP fungerar och används i deras 'verklighet' av arbetet, att generera en bild av hur de tolkar och ser på EBP som förhållningssätt. Detta tema kommer därefter diskuteras och analyseras främst i relation till tidigare forskning som gjorts på området.

Det andra huvudtemat analyserar socialarbetarnas förutsättningar för evidensbaserat arbete. Här kommer teorier blandas med tidigare forskning för att söka tolka, synliggöra och analysera vilka faktorer intervjurespondenterna uppfattar spela in i sina förutsättningar för att kunna arbeta evidensbaserat.

5.1 EBP förstått som forskning, med fokus på metoden

I studien framkom att flera av socialarbetarna förknippar EBP med forskning, Socialarbetare 1 berättar exempelvis:

Det betyder att man använder sig av metoder som forskare har haft tid på sig att studera och sett hur utfallet blir. Om de ger bra resultat i arbete med människor.

Svaret stämmer överens med den bild Drisko och Grady (2015) presenterar i sin artikel. Författarna berättar här just att det verkar finnas en missuppfattning bland de professionella utövarna kring vad EBP innebär, det vill säga att EBP även inkluderar klientens önskemål, kontextuella omständigheter och den professionelles expertis (ibid.). Vidare under intervjun berättar Socialarbetare 1 även om just dessa metoder, olika typer av strategier och modeller som används vid mötet med familjen eller barnet:

[...] jag tänker till exempel Esthers bedömningsinstrument. Jag vet inte om du har hört talas om det men det är en väldigt omfattande metod som går ut på att ställa intervju till föräldrar, till barnen, till alla i nätverket och följa väldigt långa blanketter med frågor. Det tycker jag är-, alltså det är inte realistiskt utifrån våra förutsättningar. [...] Till exempel, jag pratade med barnen och då ställde jag så kallade öppna frågor där det ingår lite om motiverande samtal, eller barnsamtal. Det är också en metod från uppsättning som vi använder och då använder polisen också den metoden när de intervjuar barn. [...]

Socialarbetare 1s utsaga kopplas här främst till hur olika metoder används, Socialarbetare 2 gav en likartad bild:

För mig innebär det att man tar del av den forskning och studier som har gjorts på det arbete man gör. Och använder sig av det i sitt dagliga arbete.

Vad gäller just EBP framstår det tydligt att man syftar till forskningens förankring, vare sig det handlar om en tydlig koppling till metoder eller att basera sina beslut utifrån forskningsresultat. Socialarbetare 3 förklarar exempelvis:

Oj, då är vi mer tillbaka till när man pluggade och sånt. Jag tänker att, att det är forskningsgrundat, att det finns tydliga studier kring hur dem funkar och.. Det är dem, metoderna.

Vidare framkom att flera av socialarbetarna inte talar så mycket om EBP på sina arbetsplatser, Socialarbetare 3 uttryckte det så här:

Alltså, vi pratar nog inte så mycket om det. Sen tror jag nog mer att det är aktuellt inom insatsdelen. För jag jobbar ju framförallt med utredningar, men det är nog mer att vi använder det utbudet som finns och att vi inte diskuterar så mycket vilka som är evidensbaserade eller inte. Utan mer då våran erfarenhet om vilka som inte fungerar så bra och vilka som brukar funka.

Samtidigt som deras uppfattningar om EBP verkar spegla just forskningsaspekten i metoden, glöms dock inte individen bort. Vid fråga om vad EBP innebar för just *hen* uttryckte sig Socialarbetare 2 enligt följande:

Jag tänker ju faktiskt att det är nödvändigt, just i det som jag sysslar med så att det inte blir min egen, min personliga uppfattning som jag fattar beslut ifrån utan att jag faktiskt har något jag kan ha i ryggen. För att annars blir det lätt att alla handläggare sitter och utgår ifrån sin egen verklighet och har inget stöd för de beslut man fattar. Det är ändå människors liv man sätter på spel då kanske.

Vikten av att kontakten med Socialtjänsten ska vara till fördel för individen styrks i detta uttalande, samtidigt som den egna rollen framstår som en risk för variation och ogrundade insatser eller åtgärder. Det blir ett fokus kring att grunda sin insats i tydliga, beprövade metoder och därmed mindre fokus på socialarbetarens egna inverkan i form av professionell expertis. I kontrast till Socialstyrelsens (2019) förklaring kan detta tolkas som att EBP-modellen används *bakvänt*, att socialarbetarens egna expertis snarare handlar om att hitta den bäst lämpade metoden utifrån tidigare forskning. I jämförelse förklaras EBP enligt Socialstyrelsen (2019) som att den professionelles expertis är en fristående och egen del i processen som vägs samman med tidigare forskning samt kontextuella omständigheter vid mötet med individen, det vill säga sista steget som sammanställer all samlad kunskap och kännedom kring individen beslutet om insats.

Liknande tankesätt återfinns även i Denvall och Johanssons (2012) studie där man pratar om en legitimitet som följer EBP för både verksamheten i stort samt de beslut som fattas därefter. Legitimiteten följer alltså snarare från att alla gör lika och finner stöd för sina beslut, medan den professionelles egna expertis lätt hamnar i skymundan. Socialarbetare 5 berättar exempelvis om hur arbetet styrs av modeller och riktlinjer, och hur detta påverkar möjligheten att vara flexibel. En fördel anses dock vara att den här typen av styrning bidrar till rättssäkerhet:

Men, jag kan ju säga från mig som är ny om vi pratar ifrån BBIC-modellen som vi arbetar utifrån. Så är det ett jättebra stöd för mig för att förstå vad är det jag ska göra, vad förväntas av mig. Så på så vis så tycker jag att det fungerar väldigt bra. [...] Men att det var vissa delar som hade behövt förnyas men de gör inte det och därför kan man inte heller jobba efter det. Så på så vis kan man väl säga att det kan vara lite problematiskt ibland. Så det var väl det och lite med flexibilitet också, det är svårt att vara flexibel när man jobbar utifrån en tydlig modell, när det kanske inte passar det enskilda fallet. Och generellt sätt gör det ju det men det handlar ju om att det ska vara rättssäkert.

Socialarbetare 5s förklaring ger här en inblick i konflikten mellan handlingsfrihet och flexibilitet kontra rättssäkerhet och tydliga riktlinjer, såsom hen upplever dem då hen utgår ifrån EBP-baserade modeller. Hen upplever alltså tydligheten i riktlinjerna som något positivt då det underlättar hur hen ska gå tillväga, samtidigt finns det problem kopplade till det enskilda fallet då de inte faller inom de ramar som finns, flexibiliteten blir alltså lidande.

De flesta av de intervjuade socialarbetarna beskrev på likartat vis hur EBP var nära kopplat till forskning och metoder, men en socialarbetare beskrev EBP närmre efter Socialstyrelsens tolkning. Socialarbetare 4 förklarade det enligt följande:

Jag tänker på de här tre benen. Ja men det ska bygga på forskning och liksom på, ja men den senaste forskningen och sen hur det ser ut i professionen och sen, ja men klienten eller barnet, eller ungdomen. Att det liksom är de tre benen, men när jag tänker på det här begreppet så det som liksom känns längst ifrån är väl det här med forskning. Det är väl det som man liksom mer aktivt får ta in i det dagliga och så här.

Medan det andra det känns som att, det bara är där. [...] Det är liksom det som gör att, det är det som sammanfogar och gör att jag tänker på det som evidensbaserad praktik. Att annars känns det bara som, ja men den dagliga yrkesutövningen eller, praktik bara. Istället för evidensbaserad praktik. [...] Och så tänker jag att det också, ja men att de här benen är lika viktiga så att du understryker att klienten också ska få komma till tals.

Socialarbetare 4 berättar här tydligt om hur EBP kopplas samman med både forskning och klientens önskemål. Hen benämner inte här tydligt parallellen till klientens omständigheter eller kontext, men beskriver i övrigt den bild som förmedlas av Socialstyrelsens (2019) riktlinjer. En av de fem personer som intervjuats har alltså, under intervjun, kopplat samman EBP med att även innefatta brukarens vilja och önskemål, samt hintat om “de här tre benen”. En förklaring kan vara utbildningen i BBIC hen haft tidigare under samma dag, där EBP är en av modellens grundprinciper (Socialstyrelsen 2018), en annan förklaring kan vara att det var ganska nyligen personen tog sin socionomexamen. En tredje förklaring skulle kunna syfta till att informationsspridningen på just den här arbetsplatsen är mer väletablerad. Samtidigt finns det hål i denna tanke utifrån hur Socialarbetare 4 förklarar kollegornas samtal kring ämnet, hen berättar:

Nä, men jag har nog aldrig hört det begreppet sägas på min arbetsplats, eller uttalas högt. Det är nog första gången idag när jag var på den här utbildningen om BBIC. Men annars så är inte, har jag inte hört det sägas eller diskuteras. Däremot så tycker jag ändå att den här diskussionen om vad forskning säger, att det är levande. [...]

Utbildningssatsningen verkar ha haft ett visst inflytande vid förståelsen av EBP för Socialarbetare 4, samtidigt nämner hen även att just det här om forskningsdiskussionen verkar vara levande på arbetsplatsen. Det sistnämnda är något som även andra intervjurespondenter nämner i sitt berättande, att det kan diskuteras kring metoder och insatsers resultat, ibland även vad gäller forskningsresultat.

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) diskuterar i sin bok fyra olika ideal som eftersträvas inom ramen för socialt arbete, dessa benämns; självhjälpsidealet, byråkratiidealet, behandlingsidealet och filantropiidealet (se även kap 3. Teori). Idealerna fungerar som olika förhållningssätt man som socialarbetare kan förhålla sig till vid utförandet av sitt arbete,

samtliga med både för- och nackdelar. För att avrunda kapitlet om hur EBP kan förstås bland socialarbetarna kommer däremot paralleller och jämförelser dras till ett utav de idealen Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) beskriver i sin bok.

Utav Socialarbetare 4s citat kan vi se att det finns socialarbetare som har god inblick i vad EBP innebär (utifrån Socialstyrelsens (2019) riktlinjer), samtidigt fanns det däremot fyra andra intervjurespondenter som inte under intervjuerna har förklarat hela bilden av EBP för mig. Istället har fokus lagts på tidigare forskning och på metoden, exempel på detta är Socialarbetare 5s svar på hur hen tolkar EBP:

Jag tänker att det är framarbetade metoder som lutar på vetenskap, att det förväntas fungera i arbetet beroende på vad man då arbetar med. Kort och gott tänker jag så [...].

I citatet syns alltså att det är fokus på vetenskap och att metoden förväntas fungera i arbetet. Behandlingsidealet är ett utav de mer vanligt förekommande idealen bland socialt arbete och från idealet följer att socialarbetaren framstår som en expert där metoden står i fokus (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). En risk med samma ideal, som även det tas upp i boken, är att man fastnar vid ett för högt fokus på just metoden och att handlingsfriheten och flexibiliteten därav fallerar eller blir lidande. Trots att det beskrivs som ett ideal är det alltså inte utan sina brister, ideal verkar alltså inte vara synonymt med perfektion i det här fallet. För att återgå till citatet så kan vi faktiskt skymta den här tilltron till att “[...] det förväntas fungera i arbetet [...]”, något som rimligen även skulle kunna vara en åsikt bland flera personer. Men som författarna förklarar finns ju alltså risken att tappa flexibiliteten, förmågan att anpassa både sig och insatsen efter individen och dennes förutsättningar. En tolkning kan alltså vara att detta bidrar till högre tilltro till metoden varpå dessa andra ben, samt socialarbetarens egna expertis, får mindre utrymme.

En annan tolkning, som inte nödvändigtvis ersätter den ovan nämnda, kan vara att det finns någon typ av organisatoriskt hinder, kanske brist på goda, rätta eller åtminstone tillräckliga förutsättningar för varför EBP inte verkar fullföljas enligt Socialstyrelsens riktlinjer (2019). Detta är något som kommer behandlas under nästkommande kapitel.

5.2 Tid, resurser och organisatoriskt stöd - viktiga förutsättningar

Ett ämne som dök upp under samtliga intervjuer var att förutsättningarna att arbeta evidensbaserat styrdes till stor del av, framförallt, *tid*. Tid, eller rättare sagt *tidsbrist*, blev ett tema som socialarbetarna berättade om som ett hinder och en begränsning i arbetet, inte minst i relation till att arbeta evidensbaserat. Jag kommer dyka vidare i den del av ämnet som gäller förutsättningar i arbetet senare i kapitlet, men förutom förutsättningarna verkade flera socialarbetare även uppleva tidsbristen som en begränsning av deras handlingsutrymme. Socialarbetare 3 berättar följande kring sitt upplevda handlingsutrymme i relation till EBP:

Aah, det är ju ändå relativt stort liksom i själva kontakten med familjerna. Där kan jag lägga upp ganska mycket och.. Men sen är det ju lite mer begränsat med vilka insatser vi har och så att det är ju ganska styrt av vad har vi att erbjuda och vad kan vi göra. Också det att man har en begränsning utifrån ärendemängd och tid. Det är ju egentligen den största begränsningen skulle jag säga. Det går inte att göra hur mycket som helst.

Ett liknande resonemang förs även av Socialarbetare 2, som berättar om hur EBP bortprioriteras på grund av tidsbristen, och därför inte används i arbetet:

Ehm, nej. Jag skulle nog tyvärr vilja säga att jag var mycket bättre på det, jag började här direkt efter socionomutbildningen, då hade man det färskt med sig. Man hade fortfarande tillgång till att logga in och leta forskning, det har jag ju inte längre plus att ärende, vi har fått in så himla mycket ärenden. Man hinner inte sätta sig ner och faktiskt leta igenom vad som skulle vara det bästa att göra här och vilken forskning finns kring detta. Så att, tyvärr inte så mycket som jag skulle vilja. [...] Ja, och att kunna vara lite kreativ och kunna hitta vad andra gjort som fungerat.

Som vi minns från det föregående kapitlet (EBP förstått som forskning, med fokus på metoden) har flera av intervjurespondenterna uppfattningen att EBP enbart har att göra med forskning, något som skulle kunna förklara varför Socialarbetare 2 och 3 upplever tidsbristen som en så tydlig begränsning för att kunna arbeta evidensbaserat.

Handlingsutrymmet gäller det utrymme där socialarbetaren har möjlighet till en flexibilitet i sina valmöjligheter, en kreativitet om man så skulle vilja (se även Kap. 3, Teori). Här återfinns även förmågan att navigera och begrunda sina valmöjligheter *mellan* lagar, regler och lokala riktlinjer (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). I intervjurespondenternas berättelser kan man anta att när det kommer till möjligheten att arbeta evidensbaserat kan handlingsutrymmet upplevas begränsat av både tid och tillgången till anpassade insatsmöjligheter, efter individens behov.

Samtidigt som de flesta uppger att de får arbeta efter eget upplägg under själva utredningen kan man, då det kommer till att motivera en insats, skymta toner av en begränsning i socialarbetarnas möjligheter att arbeta evidensbaserat hos några bland intervjurespondenterna. Att insatser måste motiveras, speciellt då de skulle innebära en högre kostnad. Socialarbetare 2 berättar följande om sina begränsningar i att arbeta evidensbaserat:

Ehm, ja men man skulle kunna.. Alltså även om vi vet att det här är en insats som man vet skulle kunna hjälpa det här barnet eller den här familjen så har inte vi den här. Och då blir det för mycket pengar, eller liksom man lägger upp det till chefer och så, och då fattar man ju att man får testa något annat först för det här kostar för mycket. Så det blir tydligt att, ja alla vet kanske vad som skulle hjälpa fast vi gör något annat för det är billigare.

Ekonomi och budget kommer troligtvis alltid ha ett finger med vid utförandet av socialt arbete. Men om vi bortser från detta kan vi även tydligt urskilja en begränsning av Socialarbetare 2s handlingsutrymme och förutsättningar för att faktiskt arbeta evidensbaserat då hon nämner att det inte finns resurser till alla insatser. En tolkning skulle kunna vara att Socialarbetare 2 kommer i kläm mellan organisationen och brukaren, där brukaren i det här fallet syftar till barnet och familjen. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) diskuterar i sin bok den krock som socialarbetare kan tvingas möta, som på många sätt liknar den situation Socialarbetare 2 beskriver. De berättar om en man som söker hjälp för att han inte kan hålla sig nykter, som inte klarar det på egen hand (se kap. 3.1 Handlingsutrymme). Samtidigt som mannen har en önskan om förändring finns där misslyckanden, vilket slutar med att mannen nekas (rätt) insats då organisationen har etablerat regler för att begränsa utgifter till de som inte kan visa att de klarar göra förändringen själva (jfr. *ibid.*). Liknelsen tar form då Socialarbetare 2, på samma sätt som i berättelsen, upplever att hen inte får gehör

från organisationen, vilket leder till att en icke-optimal lösning istället får tas till. För att spara in på resurser. Parallellen blir således en tolkning som menar att organisationens regler och resurser kan begränsa socialarbetarens förmåga att matcha individen med rätt insats, med andra ord begränsas enligt tolkningen socialarbetarens handlingsutrymme.

Diskussioner om budget är en separat fråga som inte får plats i min studie, men citatet ovan speglar samtidigt den krock som en socialarbetare tvingas möta och hantera i sitt arbete. Även om min studie inte fokuserar på mötet med individen är mötet fortfarande en central del för deras förutsättningar att arbeta evidensbaserat. I föregående exempel blir möjligheterna så pass begränsade att arbetet inte kan genomföras enligt de riktlinjer Socialstyrelsen (2019) presenterar, den evidensbaserade modellen kan således inte efterföljas. Socialarbetare 3, som arbetar på en större kommun, berättar om hur de arbetar:

Dels har ju vi ärendedragningar med en erfaren förste socialsekreterare, så det är oftast i dialog med [hen] man kommer fram till “vad ser vi för svårigheter”, “vilka insatser passar till den problematiken”. [...] Det är ju mer att vi bollar våra ärenden med [hen] och diskuterar. För vi har ju egentligen ganska lite delegation för beslut, det är egentligen bara våran egna öppenvård som vi fattar beslut om, annars är det chefsnivå av beviljande när vi köper in insats. Och då är det att vi tar det med [Förste Socialsekreterare] så tar [hen] vidare till chef eller om [hen] också kan bedöma om vi ska gå vidare till insats. Och även om vi avslutar utan åtgärd så är det ju chefsbeslut.

Vad som går att urskilja ur ovanstående citat är att organisationen (med organisation syftar jag på socialtjänstkontoret), inom vilken Socialarbetare 3 arbetar, har en tydlig inverkan på de ärenden som hanteras, samt att styrningen uppfattas som hög i form av vilka ramar Socialarbetare 3 upplever sig kunna navigera mellan. Det Socialarbetare 3 pratar om handlar mycket om hur hen upplever sin egna inverkan och sina egna möjligheter i ett ärende, för att kunna bemöta familjen/barnet med rätt typ av insats. Vad som sker är dock att den egna professionella expertisen glöms bort något, och istället ersätts med styrning uppifrån. För att återkoppla till teorin (se kapitel 3.1 Handlingsutrymme) kring handlingsutrymme kan detta tyda på en starkare *organisation* och därtill alltså även en svagare *profession*. Detta betyder således att professionen, Socialarbetare 3 i det här fallet, tydligare blir kontrollerad och styrd i sitt arbete och alltså har ett mindre, eller mer begränsat, handlingsutrymme.

Samtidigt som vi kan skymta begränsningar i form av handlingsutrymmet kan en annan aspekt även vara att se till hur Socialarbetare 3 här upplever själva styrningen i fråga, den som handlar om krocken i att både uppfylla organisationens krav och att göra rätt för klienten, det vill säga barnet. Socialarbetare 2 berättar i följande citat om förutsättningarna till hur det är att försöka arbeta evidensbaserat, utifrån hur hen upplever det:

[...] man vill gärna kunna tänka lite utanför boxen. Det kan man inte alltid eftersom att det måste finnas, allting måste vara så tydligt och strukturerat. Alla människor är inte samma och vissa grejer kanske man tänker att det här skulle kunna hjälpa men då finns det inte stöd för det liksom. Och då blir man hindrad av den anledningen.

Socialarbetare 2 berättar här om hur hen ser med ett inslag av blandade känslor på styrningen kring ärendeprocessen. Hen berättar om organisatoriska hinder som uppstår då hen möter någon som inte riktigt passar in i den här "boxen", någon som faller utanför de vanliga gränserna. Att anpassa arbetet, metoden och insatsen efter individen kan därmed bli ännu svårare. En tolkning kan vara att hen inte upplever att stödet finns för den flexibilitet som individanpassat arbete kräver. Vad vi kan utläsa ur citatet kan återigen kopplas till det ovan nämnda om krocken, något som Roine Johansson (2007) benämner; *konflikten*. Konflikten, i det här avseendet, handlar om rollen man som socialarbetare har i organisationen. Johansson (ibid.) talar även om Michael Lipskys begrepp *gräsrotsbyråkraten* vilka båda beskriver just hur man i rollen som socialarbetare behöver förhålla sig både till klienten och organisationen, samtidigt, samt att dessa två parter inte alltid ser lika (jämför exempelvis med diskussionen tidigare om missbrukaren som inte fick hjälp). Konflikten blir alltså något som uppstår i själva rollen som socialarbetare, eller gräsrotsbyråkrat som Johansson (2007) menar, vilket skulle kunna förklara den problematik som Socialarbetare 2 upplever.

I citatet kan vi även se en skymt av vad som till slut verkar vara styrande vid den osäkerhet som kan uppstå i dessa ärenden, den del där Socialarbetare 2 förklarar bristen av organisatoriskt stöd vid hens försök till flexibilitet. Ett sätt att tolka detta på kan jämföras med hur man inom socialt arbete ser på rättssäkerheten vid ärenden. Med rättssäkerheten följer att man förtydligar vikten av att alla ska behandlas lika, utifrån samma förutsättningar. Samtidigt som det kan argumenteras för den goda inverkan detta kan ha ur en människovärdesaspekt menar vissa att det även för med sig problem (jfr. Johansson 2007).

Socialarbetare 4 vidrör ämnet om bristen på organisatoriskt stöd i att möta individen i följande svar kring vad som ligger till grund för beslut om insats, hen berättar:

[...] det allra första jag tänker på är att vi helst ska använda oss av insatser som finns inom den kommun jag jobbar inom. Så att, ja men det tänker jag handlar mycket om kostnad och att det är inte säkert att det alltid matchar med vad som behövs. Men att, i första hand ska vi väl välja sådant som finns inom kommunen. Det kan vara lite begränsande. [...] till exempel när det gäller öppenvårdsinsatser ska vi använda vår egen öppenvård och då kan det vara till exempel väntetid. Och ibland är inte föräldrar så motiverade att ta emot stöd, så då kanske man tappas dem på vägen. Men, ja [kommunen] är ju också en ganska stor kommun så det finns ju ändå ett ganska brett utbud av insatser också.

En tolkning av Socialarbetare 4s citat ovan kan ge uppfattningen av att systemet ibland kan upplevas som stelt. Kanske till den grad att det kan motverka resultaten, utifrån hur Socialarbetare 4 beskrev väntetiden och föräldrarnas flackande motivation. Utifrån organisationens sida är det viktigt att en insats erbjuds, men samtidigt kan en tolkning av ovanstående citat även vara att organisationen inte sätter lika hög fokus på huruvida insatsen är rätt för individen, eller ifall insatsen är anpassad till dennes förutsättningar och kontextuella omständigheter. Om vi blickar tillbaka till vad som innefattas i EBP så vet vi att dessa båda är centrala delar i att uppnå ett evidensbaserat arbete, utifrån de riktlinjer som Socialstyrelsen (2019) motiverar. Istället framstår det som att man utifrån organisationens sida prioriterar *att göra lika*, vilket inte nödvändigtvis innefattar att göra rätt. Samma tolkning kan således ge uppfattningen av att organisationen och dess regler, samt eftersträvan om att göra lika, *kan* utgöra ett hinder för socialarbetarna då de ska arbeta evidensbaserat, då en brist på flexibilitet kan uppstå.

Lundström och Shanks (2013) talar i sin artikel om hur "top-down"-modeller är den styrande modellen vid implementering av nya arbetsmetoder och riktlinjer inom socialtjänst. De berättar även här om hur det ofta kan vara just vikten av att göra lika som styr arbetet (ibid.). I en annan artikel framför författarna Johansson och Fogelgren (2016) ett liknande resonemang just om hur socialarbetare arbetar, upplever sina förutsättningar samt hur de förväntas arbeta. Författarna diskuterar här utfallet av sin studie och presenterar en tolkning av ämnet såsom att socialarbetare inte förväntas (uppifrån i socialtjänsten) kunna arbeta

evidensbaserat i nuläget, istället förväntas de arbeta utifrån en mer “[...] passiv handläggande” roll (Johansson & Fogelgren 2016). Den här passiva rollen är något som även återfinns i de svar mina intervjurespondenter givit, då det bland flera utav socialarbetarna (utifrån deras svar) *verkar* saknas en komplett bild utav vad det innebär att arbeta evidensbaserat (jfr. Socialstyrelsen 2019).

Det empiriska materialet i denna studie pekar alltså på att samtliga intervjurespondenter dels missat förtydliga minst ett steg i processen av att arbeta evidensbaserat, dels ges bristande förutsättningar i att faktiskt kunna arbeta evidensbaserat. Det främsta hindret kan även tolkas komma från organisationen själv, dels i form av tid, dels i form av flexibilitet för individanpassade lösningar vid insats. Således har studien landat i ett resultat som på många sätt liknar det urklipp som hämtats från Johansson och Fogelgren (2016) som beskriver socialarbetarens roll; “[...] passiv handläggande”. En tolkning blir alltså att organisationen främjar det arbete som utgör sig rättssäkert och homogent, samt i detta ger bristande förutsättningar för att möta avvikelser från normen där evidensbaserat arbete försvåras eller rentav omöjliggörs. Om vi ser till hur organisationens riktlinjer uppfattas kan en tolkning vara att de söker en metod som löser problemet, oavsett vem som har det. En gärna simpel och enkelspårig lösning som fungerar i så många lägen som möjligt (men rimligtvis för en typ av problem, exempelvis ungdomskriminalitet). Det är här Axford och Morpeth (2013) menar att det finns en fundamental brist, metoden ska inte undersökas utifrån hur väl den fungerar till alla, istället ska den undersökas utifrån vem den fungerar för, varför och i vilken kontext.

6. Slutord

Syftet med den här studien har varit att dels skapa en förståelse för hur EBP fungerar i praktiken för socialarbetare aktiva inom barn- och familjeenheten, dels att undersöka deras förutsättningar för evidensbaserat arbete. Då studiens syfte ämnar ge inblick i socialarbetarens förutsättningar för EBP blir även en biprodukt att skapa debatt och förutsättningar för förändring. Att välja ett ämne många engagerar sig för kan således vara en intressant utgångspunkt. Att vara barn är något vi alla genomgått i livet. Då studien har varit en undersökning av intervjurespondenternas förståelse för EBP har den därför genomförts på sådant vis att jag inte kunnat förklara mina intervjufrågor tydligare gällande vad jag menar

med EBP. Den här förutsättningen har således både genererat svårigheter, men även resultat i sig självt.

Den första delen av syftet har byggts in i den första frågeställningen av studien; hur tolkar socialarbetarna innebörden av evidensbaserad praktik? Frågan anser jag ge en viktig förutsättning till att sedan kunna förstå nästa del av studien, det vill säga deras förutsättningar för evidensbaserat arbete. Utifrån den insamlade empirin har det framkommit att de flesta intervjurespondenter har saknat viss kunskap om hur EBP ser ut i jämförelse med de riktlinjer Socialstyrelsen (2019) delger. Det i sig kan ge grund för tolkningen att deras förutsättningar för att arbeta evidensbaserat redan från början varit reducerade. Resultaten om hur deras förkunskap kring EBP ser ut stämmer väl överens med den tidigare forskning jag funnit på området, nämligen att den generella uppfattningen riktar sig mot att metoden är förankrad i forskning (jfr. Drisko & Grady 2015; jfr. Okpych & Yu 2014; jfr. Johansson & Fogelgren 2016). En fråga som, för mig, väcks här blir hur det kommer sig att detta idag kan vara så vanligt förekommande, det är trots allt en nationell riktlinje från det sociala arbetets högsta organ som mer eller mindre förbises i det vardagliga arbetet. Denna fråga är något jag i min studie inte kunnat besvara men som jag hoppas på kommer utforskas vidare i framtida studier.

Samtidigt som den generella kunskapen kring just EBP har visat sig bristande i intervjuerna vill jag vara tydlig med att nämna att vissa delar av det som föreligger i den evidensbaserade modellen har framkommit genom intervjuerna, bara inte sammankopplat till EBP. Ett exempel är för socialarbetaren att ta hänsyn till individens önskemål och vilja, samt dennes kontextuella omständigheter. De flesta intervjurespondenterna har på olika sätt förklarat eller gett uppfattningen av att detta är saker som i bästa mån eftersträvas, dock inte utifrån att det är sammankopplat med EBP. En, något optimistisk, spekulation kan dras mot att det snarare handlar om att det är något som ligger i socialarbetarens natur och i dess moral.

I den andra delen av syftet förs vi in på det område som handlar om socialarbetarnas förutsättningar till att arbeta evidensbaserat. Även denna fråga är uppbyggd på så sätt att det gäller deras egna perspektiv och uppfattning av situationen, vilket ytterligare förtydligar vikten av att först undersöka den generella förståelsen för EBP som begrepp och arbetssätt. En del utav frågan bygger alltså på deras egna förutsättningar till att arbeta evidensbaserat, något som således begränsas då de inte känner till alla delar av EBP. Med undantag för

Socialarbetare 4, var det ingen som kopplade EBP till mer än den forskningsgrundade aspekten utav EBP, därav intet sagt att de inte arbetade därefter. Det är en separat fråga.

Vad gäller utomstående förutsättningar var intervjurespondenterna övervägande överens om att krockar sker mellan klientens och organisationens önskemål/riktlinjer. Socialarbetarna upplevde ofta att de inte hade tid att ordentligt sätta sig in i varje individs ärende för att verkligen kunna hitta den bäst lämpade åtgärden. Skulle de råka ha tiden hade nästa problem dykt upp, då nämndes ofta ett resursproblem. Resurserna räckte kanske inte till för att köpa in en insats där socialarbetaren var av uppfattning att det skulle matcha väl med klienten och dennes behov. Organisatoriska hinder och begränsningar var alltså inte helt ovanligt förekommande, istället verkade organisationen prioritera insats till alla, likvärdigt, över *rätt* insats.

I analysen nämnde jag kort att frågan om budget och ekonomi är för stort för att kunna få plats i min studie, men ämnet är oavsett högst intressant. En tolkning utifrån de berättelser jag fått ta del av blir att socialtjänsten hamnar i ett stort budgetfokus, där budget märkbart är viktigare att hålla än rätt insats för rätt person. En spekulation utifrån detta blir att de långsiktiga följderna kan komma att försämrans märkbart. Efter att ha intervjuat dessa socialarbetare som varit vänliga nog att dela med sig av sin erfarenhet och kunskap blir det tydligt för mig att det någonstans i systemet finns brister som måste både upptäckas och åtgärdas.

Vad gäller frågan om hur fler socialarbetare kan använda sig av hela EBP i sitt arbete, tolkar jag som att det inte är något som diskuteras tillräckligt (eller alls) på socialtjänsten, självklart begränsat till de fyra socialkontor jag varit i kontakt med. Därav tynar rimligtvis den kunskap de eventuellt får med sig från utbildningen bort. Därav blir detta ytterligare ett område som jag tror behöver forskas mer på; 'hur kommer det sig att så få har kunskap kring EBP' och 'hur kan man öka den generella kunskapen'?

7. Referenslista

Axford, Nick & Morpeth, Louise (2013) Evidence-based programs in children's services: A critical appraisal, *Children and Youth Services Review*, 35(2), pp.268-277.

<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2012.10.017>

Bergmark, Anders & Lundström, Tommy (2006) Mot en evidensbaserad praktik? - Om färdriktningen i socialt arbete, *Socialvetenskaplig tidskrift*, 13(2): 99-113. doi: 10.3384/SVT.2006.13.2.2605.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:a uppl. Malmö: Liber AB.

Denvall, Verner & Johansson, Kerstin (2012) Kejsarens nya kläder - implementering av evidensbaserad praktik i socialt arbete, *Socialvetenskaplig tidskrift*, 19(1): 26-45.

Drisko, James & Grady, Melissa (2015) Evidence-Based Practice in Social Work: A Contemporary Perspective, *Clinical Social Work Journal*, 43 (3): 274-282.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2011) Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Johansson, Kerstin & Fogelgren, Mattias (2016) En urvattnad glimt av något som kunde blivit bra - professionella i socialtjänsten och den evidensbaserade praktiken, Hämtad från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1052123/FULLTEXT01.pdf> Hämtat: 2021-08-13.

Johansson, Roine (2007) *Vid byråkratins gränser - Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*, 3:e uppl. Halmstad: Bulls Graphics AB.

Lind, Rolf (2019) *Vidga vetandet*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lundström, Tommy & Shanks, Emelie (2013) Hård yta men mjukt innanmäte. Om hur chefer inom den sociala barnvården översätter evidensbaserat socialt arbete till lokal praktik. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 20(2): 108-126. doi:10.3384/svt.2013.20.2.2436

Okpych, Nathanael J. & Yu, James L-H (2014) A Historical Analysis of Evidence-Based Practice in Social Work: The Unfinished Journey toward an Empirically Grounded Profession, *Social Service Review* 88 (1): 3-58.

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2011) Att analysera kvalitativt material. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Socialstyrelsen (2018) Barns behov i centrum, BBIC.

[<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/barns-behov-i-centrum/>] Hämtat: 2021-08-21.

Socialstyrelsen (2019) Att arbeta evidensbaserat.

[<https://www.socialstyrelsen.se/utveckla-verksamhet/evidensbaserad-praktik/arbeta-evidensbaserat/>] Hämtat: 2021-08-21.

Socionomkrafts Kunskapskraft (2021). Ursprung till stress hos socialsekreterare.

Socionomkrafts Kunskapskraft. Hämtad från:

<https://socionomkraft.se/minsida/17-artiklar/37-ursprung-till-stress-hos-socialsekreterare>
Hämtat: 2021-08-13.

SOU 2008:18. *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten - till nytta för brukaren*.

Stockholm: Socialdepartementet.

Svensson, Peter & Ahrne, Göran (2011) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Göran

Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2012) *Handlingsutrymme : utmaningar i socialt arbete*, Stockholm: Natur & kultur.

Vetenskapsrådet (u.å.) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <https://canvas.education.lu.se/courses/10234/files/994772/download?wrap=1>

Hämtat: 2021-03-22.

Öberg, Peter (2011) Livshistorieintervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Presentation:

Kort presentation av bägge parter, inledande “uppvärmning” inför intervjun.

Introduktion till ämnet: Syftet med den här studien är att undersöka hur evidensbaserad praktik fungerar samt hur ni upplever förutsättningarna att arbeta evidensbaserat i ert arbete. Du är anonym i dina svar och skulle det vara så att du inte längre önskar medverka under studiens gång är du välkommen att kontakta mig.

Inspelning påbörjas och samtycke till medverkan hämtas in verbalt.

Då tänker jag att vi börjar med intervjun, kanske en lite generell fråga först;

1. Hur länge har du arbetat inom ditt nuvarande fält?
2. Vad innebär evidensbaserad praktik för dig?
 - Samla ihop personens berättelse i en kort sammanfattning, stäm av att tolkning är korrekt.
 - Vad är *dina* generella tankar om evidensbaserad praktik?
 - Skulle du vilja berätta lite om hur processen ser ut när du tar dig an ett nytt ärende?
 - Finns det något specifikt som ligger till grund för hur du baserar ditt beslut om insats?
 - (Om specifikt:) Vilka är de viktigaste delarna du fokuserar på när du träffar de olika parterna i familjen?
 - Tycker du att evidensbaserad praktik är något som har blivit enklare att förhålla dig till under din tid som familjeutredare.
3. Hur tycker du att ditt arbete påverkas av evidensbaserad praktik?
 - Hur tycker du då att det påverkas, positivt/negativt?
 - Vad tror du gör att det påverkar arbetet så?

- Tycker du att den evidensbaserade praktiken innebär större eller mindre handlingsutrymme?
 - Känner du att du själv kan ha stort inflytande i ett ärende?
 - Om något, vad tycker du begränsar ditt handlingsutrymme i ett ärende?
4. Hur tycker du att evidensbaserad praktik har implementerats i din verksamhet?
- (Om positivt:) Är det några speciella förutsättningar du/ni har som gör att det blir lättare att applicera?
 - (Om negativt:) Är det några specifika hinder du/ni har som gör att det blir svårt att applicera?
 - Finns det något du saknar i implementeringen som skulle kunna underlätta användningen av evidensbaserad praktik?
 - När du söker efter den lämpligaste åtgärden/insatsen, finns det utvalda strategier kring detta? (Typ samlingslista på insatser, kollar alltid via kunskapsguiden.se eller socialtjänstbiblioteket?)

Avslut

- Hur upplever du att det pratas om evidensbaserad praktik på arbetsplatsen?

Finns det något du tycker jag har missat att fråga om eller något att tillägga? Har du någon fråga till mig? Om jag skulle behöva komplettera någon fråga, är det då okej att jag kontaktar dig igen?

Då var det allt för idag, jag tackar ödmjukast för att du velat medverka i studien och önskar dig en fin fortsatt dag. Tack för du tog dig tid!

Bilaga 2: Informationsbrev

Hejsan alla socialarbetare! Jag är en socionomstudent vid Lunds Universitet (Campus Helsingborg) som nu går uppsatskursen. Jag har valt att kontakta er då jag genom uppsatsen önskar undersöka hur förutsättningarna för evidensbaserat arbete ser ut, samt hur de/ni som använder evidensbaserad praktik i arbetet uppfattar evidensbaserad praktik som koncept.

Covid-19 är ju fortsatt fullt härjande i samhället, därav har vi på Lunds Universitet också fått direktiven att så långt det är möjligt undvika fysiska kontakter. Intervjuerna kommer därför genomföras digitalt och beräknas ta ca 30-45 min. Min tanke blir därför att genomföra individuella intervjuer via online-tjänster såsom Zoom eller Teams. Deltagande i studien innebär för er del att ni svarar på intervjufrågor relaterade till ert dagliga arbete, där resultaten kan komma att bidra till en bättre bild av hur era förutsättningar för evidensbaserat arbete ser ut och fungerar.

I studien kommer jag följa samtliga forskningsetiska krav, med stöd och vägledning av handledare. Deltagande är valfritt, ifall ni skulle önska att hoppa av som deltagare är det valet därför helt upp till er. Skulle det vara så att intervjun redan är genomförd kommer jag trots detta ta bort allt insamlat material relaterat till just er intervju, utan att ni behöver uppge en anledning. De svar som samlas in kommer förvaras otillgängliga för obehöriga, ni kommer också att garanteras konfidentialitet av mig. Svaren kommer enbart användas för studiens syfte. Jag kommer transkribera intervjun och ha kontinuerlig kontaktmöjlighet med de respondenter som önskar delta, jag kommer även erbjuda att skicka den färdiga uppsatsen till de respondenter som önskar den.

Jag tackar så mycket för att ni tagit er tid att läsa igenom detta informationsbrev och hoppas att flera finner det intressant att delta i studien. Det arbete ni gör är viktigt och med er medverkan kan även studien få chans att ge en bättre bild av hur viktigt arbetet faktiskt är. Jag ser fram emot era svar så snart som möjligt.

Tack på förhand önskar,

Robin Larsson

ro5625la-s@student.lu.se